

Nekadašnji Lazareti — moderno kupalište danas

Hamdija Hajdarhodžić

»Ovdašnji čuvari pazili su i na mene siroma-
ha« — piše čuveni turski putnik i putopisac
Evlija Čelebija sjećajući se svog boravka u
dubrovačkim Lazaretima, dvije godine prije
velikog potresa 1667.

Nedavno je u dubrovačkom predgrađu Ploče počela adaptacija nekadašnjih Lazareta, koji su za vrijeme jedne republike služili odbrani od kuge, a u drugoj će služiti također zdravlju: pretvaraju se u elegantno i moderno kupalište. Otvaraju se zazidani lukovi, ispod kojih će opet zabrujati život. Ispod crvenih krovova, doduše, ne će biti voska, kože i mirodija, jer će se sjajit emajl, bijeli brački kamen, sazidat će se najmodernija stepeništa. Mjesto trgovca u bogato izvezenim odijelima iz Hercegovine, Srbije i sa Orijenta pojavit će se kupači. U sjeni polukružnih lukova opet će se govoriti mnogim jezicima kao prije 330 godina.

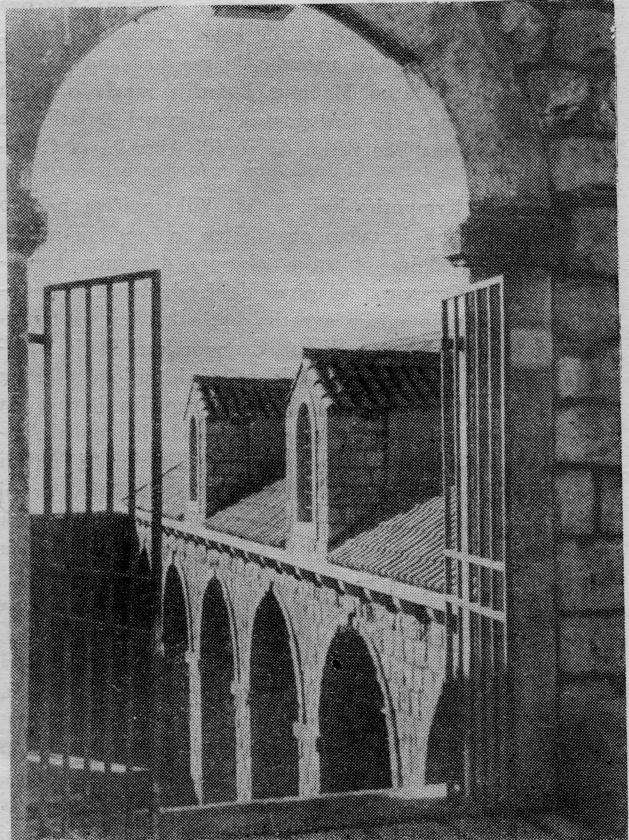
Stari Dubrovčani su vrlo rano pazili na to, da se zdravstveno zaštite, pa su, uporedo sa utvrđivanjem svoga grada, i u tom pogledu radili dosljedno i promišljeno. Već prije 1377. potaknuti naletima kuge u XIV. stoljeću, oni stvaraju prve lazarete na dvama pustim otocima pred Dubrovnikom, daleko od grada — na Bobari i na Supetru. U prvo vrijeme to su daščane barake, okružene zidom, jer se na tim isturenim tačkama pred Dubrovnikom nije isplatio graditi zidane kuće. Neprijatelj vreba i ne zna se, što nosi dan, a što noć. Osim toga su barake, kad bi odslužile

svoje, bile lako spaljivane. Kasnije, tokom XV. stoljeća, ta se ustanova selila na otok Sv. Andrije i na Lokrum, da bi se najzad sasvim smjestila u dubrovačkom predgrađu, na Dančama. Taj Lazaret je služio kroz čitav XVI. vijek.

U Dubrovniku je postojala posebna knjiga — LIBER VIRIDIS — u kojoj su bile kodificirane sve veoma stroge odredbe o zaštiti od kuge. Jedna od tih odredaba je, da je stanovnicima Dubrovnika i okolice bilo najstrožije zabranjeno posjećivati internirane i tko se toj zabrani ne pokori, mora biti mjesec dana zadržan u kontumaciji karantene. Tko bi iz Dubrovnika otputovao u kužne krajeve i zatim se htio vratiti, ne prošavši kroz karantenu, bio je kažnjen globom od 100 perpera i kontumacijom od dva mjeseca, tko kaznu nije izdržao ili joj htio izmaći, bio je stavljen na muke. 1397. ovlašten je knez i Malo vijeće da izaberu potrebno osoblje, koje će voditi nadzor nad putnicima i došljacima iz okuženih mjesta, a prema potrebi i kažnjavati one, koji se ne pokore odredbama Republike prigodom dolaska iz stranih, osobito zaraženih krajeva. Ovo nadzorno osoblje moralo je stalno promatrati kretanje uz obalu i prijeći nepozvanima ulaz u grad ili iskrcavanje robe, odnosno ljude i robu podvrći nadzoru i postupku u karanteni. Uz to se moralo obavještavati o kretanju epidemije i o tome odmah podnositi izvještaj Malom vijeću. Ovo je zdravstveno osoblje kasnije dobilo vrlo veliku važnost i postalo je vrlo važna zdravstvena ustanova.

Karakteristična slika bijede. Zub vremena bio je počeo nemilosrdno uništavati jednu lijepu i dostojanstvenu građevinu.

Mjesto propadanja i bijede, koja je bila zasjela ispod ovih vitkih stubova, dljeto spretnog graditelja uvelo je opet red i ljepotu

Na Brgatu, gdje su se stjecali svi putovi iz Hercegovine, bio je smješten tз. — »raštio«. »U raštelu se roba prodavala i novac plaćao tako, da trgovac i kupac nisu dolazili u direktnu vezu, a kod izmjene se vršila i desinfekcija, pa je kupac bacio novac u vruću vodu ili vrući ocat, a trgovac ga vadio posebnim kliještima ili je taj posao za njega činio sluga ili poslužitelj u raštelu«.

Pa i pored svih tih mjera, naišla je kuga, koja je trajala godinu dana (1526. do 1527.). Pomrlo je 164 osobe vlastelinskog roda (među njima i pjesnik Šiško Menčetić), a oko 20.000 ljudi uopće. »A godine 1533. pojavi se kuga, koja je došla iz Turske. Iako ova nije bila ni jaka ni znatna štetom, ona je važna, jer je pokrenula otvaranje Lazareta na Pločama« — piše Vladimir Bazala, njihov historičar.

Dubrovčani su bili veoma strogi u kažnjavanju prestupnika.

U rane, jutarnje sate hladnog januara 1483. nad Lazaretima na Dančama... »na isturenoj hridini nasuprot Lovrjenca«, zanjihale su se dvije omčе. Dva blijeda osuđenika čekala su zadnje svoje sekunde. Grobari Živan Pupač i Mihoć Mirković ogriješili su se o zakon... koji je zabranjivao poslužiti miješanje sa zdravim ljudima i prenošenje robe iz karantene«. Smrt vješanjem! — glasila je osuda.

A krojač Andrija, koji je donio kugu 1526. osuđen je na smrt, vezan za kola i štipan užarenim kliještima, dok nije izdahnuo.

Dvije godine prije čuvenog potresa u Dubrovnik je stigao čuveni turski putopisac Evlija Čelebija. I on je morao proći kroz Lazaret na Pločama... gdje konače svi putnici, karavani i službenici koji dolaze iz svih područja, iz Carigrada, Hercegovine i Bosne. »Službenici ovoga Lazaret-hana poslužuju i smještaju putnike i od mnogih doznaju tajne stvari i njihove privatne poslove... Ovdlašnji stražari pazili su i na mene siromaha«, — piše Evlija Čelebija.

Sadašnje stanje Lazareta je karakteristično za plan adaptacije starih dubrovačkih građevina. Cilj je, da se stara arhitektonska koncepcija ne dira, a da se prostrane kamene dvorane iskoriste svaka prema njenim oblicima i smještaju. Visoko postavljen, gordi Lovrjenac postao je domaja ponosnog i nesretnog danskog kraljevića Hamleta, Revelin — filmski studio »Bosna filma«, a pored Kneževog dvora, gdje je muzej, i tolikih drugih građevina, koje su stekle suvremenu funkciju, evo i ovdje je vješta ruka graditelja počela da uskršava gotovo iz mrtvih skladne linije ove lijepe građevine na Pločama.

Jer uza same zidine Lazareta, uz zapadne njene strane, bila je klaonica i lazaretska skladišta bila su do početka Drugog svjetskog rata, postala rezervni torovi stočnih trgovaca, a »dobre sobe i kuhinje« su bile pretvorene u leglo tuberkuloze i očajne bijede predratne dubrovačke sirotinje.

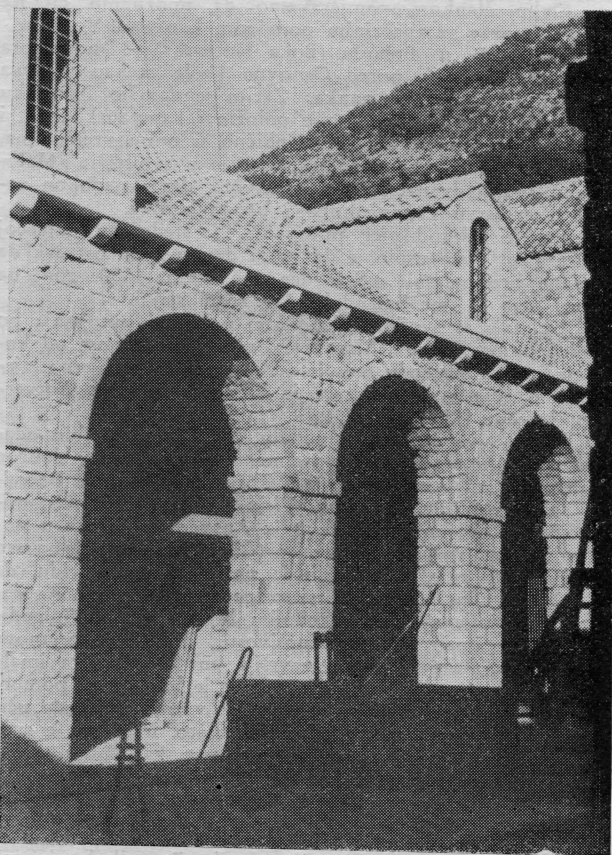
U blizini toga neestetskog kompleksa, na njegovoj istočnoj strani, bio je i onda najluksuzniji hotel »Excelsior«, a zatim i jedno od najposjećenijih kupališta, gradsko kupalište. Nije bio rijedak slučaj, da su gosti, sišavši iz luksuznih apartmana, morali sa gađenjem gledati na more pred plažom i hotelom. Obično je u tom dijelu plivala kakva crkotina ili dijelovi poklane stoke u klaonici, koja je bila svega 800 metara udaljena od hotela! Gotovo da se moglo direktno iz hotelske sobe zaviriti u tužnu sliku bijede i smrada, a ponekad se noću miješalo blejanje ovaca i mukanje krava sa džez orkestrom sa hotelske terase. Uz podnožje nekad vitkih lazaretskih stubova bila se počela peti div-

lja trava. To je sada prošlost! Odmah iza oslobođenja nastala je klaonica i na njenom mjestu je odnjegovan park, a sada se mjesto starih kostiju, i nečisti u Lazaretima blista mozaični pod ispod tuša, lukovi su oslobođeni dogradnje svakakve vrste po ukusu stočnih trgovaca i iza njih su se pojavili grozdovi kabina, koji su razvedeni kao saće. Blista u njima čistoća, oduševljavaju laki, moderni kvadrati, u hladu starih solidnih i tvrdih zidova i rešetkastih vratiju, na kojima je još crveni minijum.

Možete li zamisliti: Dubrovnik bez dječjeg bazena na plažama, bez značajnog zabavnog objekta i zabavnog parka bez ukusnog restorana na plažama... bez, uistinu, plaže. Taj turistički biser, pa bez plaže! Ili bolje je napisati — nije je imao! Sad se ona stvara. Staro vojno austrijsko kupalište, zamišljeno i izgrađeno na početku ovoga vijeka; bez ikakvog konfora, gdje su i restoran i WC — četiri popravljene kabine, — ruši se napokon. Tako će se tik Lazareta dobiti polukružni pješćani sprud. I zbog očišćenog balasta oko njih i u njima, vitki zidovi ove stare građevine i njene kule dobit će opet onaj stari oblik. A unutra restorani, svlačionice, dvije garderobe, svaka sa kapacitetom od 150 osoba, 240 kabina, dječji bazen od osamdeset kvadratnih metara, tobogani, prodavaone, frizerski saloni, vozni park, skakaonice i t. d.

Kupačima će biti sve na raspolaganju do posljednje stinice. Potrebno je samo da se odluče na kupanje.

Osim toga, oko kupača može da se odmori čas na impozantnim zidinama gradskim, čas na prekrasnoj uvali pred gradom, može se zabaviti veselim metražom kupača, a zaželi li se mira, naći će ga pod hladovitim i ozbiljnim lu-

Podno Srda opet će se zacrvljenjeti crijepovi, ali pod njima ne će biti voska, mirodija, koža, već kupači, koji će za nekoliko mjeseci povrvjeti ispod ovih lukova, koji su oslobođeni dogradnja po ukusu stočnih trgovaca.

kovima, koji će ga dočekati dostojanstveno i mirno kao i grad, kome su pripadali prije 300 godina.

Taj kutak, kad bude uređen i preporođen dlijetom spretnog graditelja, opet će stati na raskršće puteva iz svih područja i gostoljubivo ponuditi svoje terase, svoje restorane, svoju prozirnu modrikastu morskou vodu... Opet će među njegovim zidovima i ispod njegovih svodova za-
brujati život.

Bilo je nekoliko prijedloga i projekata, manje više poznatih, upotrebe Lazareta:

a) BAZAR, čija bi namjena, po predlagачu, bila najadekvatnija, jer bi to bio prostor, kroz koji bi stranci prolazili i našli tu pod rukom sve, što bi ih moglo interesirati u Jugoslaviji, u malome. Osim toga, naša industrija bi bila zainteresirana, da tu osnuje svoje male prodavaone, predstavništva, koje bi ona sama uredila.

b) Svojedobno je dr. Schörzer, ugledni liječnik iz Zagreba, predložio, da se tu osnuje institut za liječenje nekih koštanih i kožnih bolesti. On je bio ponudio cijeli elaborat

o tom besplatno. Zbog toga je bila sazvana i sjednica u NO, ali se nije našao novac.

c) Predlog našeg iseljenika iz Amerike, Martinovića, da se u Lazaretima izgrade tržnice. Taj predlog je, kako sam uspio saznati, povukao sam predlagач. Ovaj predlog spominje i dr. Vladimir Bazala u svojoj radnji o dubrovačkim pomorskim Lazaretima, odakle sam i uzeo historijske podatke o Lazaretima u ovom članku.

d) I na kraju, da spomenem i jedan prijedlog od prije rata, kad je Božo Banac predlagao, da se na mjestu današnjih Lazareta izgradi hotel, za koji je bio napravio ili bi bio napravio idejnu skicu sam Ivan Meštrović. Sada su Lazareti podijeljeni na dva dijela. U jednom dijelu je kupalište, a drugi je rezerviran za budući veliki restoran. Ovo lutanje upućuje na pitanje, da li postoji plan o svim mjestima u gradu koje bi trebalo adaptirati i barem osnovne intencije, kako ih treba restaurirati. Ako takav plan postoji, zašto ovo lutanje? Zbog čega se ne poštuje mišljenje ljudi, koji su ga stvorili, ako je taj plan prihvatljiv. Ne dirajući u iskrene napore nekih ljudi oko zaštite kulturnih spomenika, koji su zaista znatni, vjerujem, da je ovo pitanje potrebno.